

KÖNÜL DƏRGAHINA YOL

Sufi təliminə görə yaranmışların ən dəyərlisi olan insan (əşrəfül-əşya) əbədi həqiqət aləminə qovuşmaq üçün müəyyən sınaqlardan keçməlidir. Yəni insan, öz kökünə, əslinə qayıtmalıdır, cüzlər küllə, damlalar dəryaya qovuşmalıdır. İnsandan Allaha yol bax, bu yol insanı kamillik mərhələsinə aparıb çıxarır. Sufilərə görə bu yolu başa vurmaq üçün insan Şəriət, Təriqət, Mərifət və Həqiqət mərhələlərini keçməlidir. Təsəvvüfün orta əsrlərdə ən qüvvətli bir dini-fəlsəfi cərəyan olduğunu təsdiqləməyə ehtiyac yoxdur. **Görkəmli tənqidçi Yaşar Qarayev yazırdı ki: "Təsəvvüf-həm din, həm də fəlsəfədir, yaxud, ayrılıqda nə din, nə də fəlsəfədir. Dindən fərqi: insani və təbiəti o, xalığın yaratdığı, yoxdan var etdiyi xilqət hesab eləmir, xalığın özü, onun zərrələri, görüntüləri hesab edir. Dindar ibadətlə, sufi-eşqlə, kamala yetməklə haqqa yetmək yolunu tutur"**.

Ümumiyyətlə, islam təsəvvüfü ilə bağlı çox mətləblər bizdə hələ tam açıqlanmayıb. Xüsusilə, təsəvvüfün poeziyada və incəsənətin digər sahələrində inikası məsələsi də öz geniş, konseptual həllini gözləyir. Belə məsələlərdən biri də İRFANDIR. Nədir irfan? Əgər belə demək mümkünə, lap qısaca bir cavab: İrfan təsəvvüfün poeziyasıdır, Allahın özünü, onun yaratdığı gözəllikləri, insan kamilliyini Eşqin gözüylə oxumaqdır.

Allaha doğru yol Allahı sevməkdən başlanır və bu, ilahi eşq ilə mümkündür. İlahi eşq irfan poeziyasının başlıca atributudur. İnsan öz Allahını dərk etməyə və ona qovuşmaq üçün, yəni Həqiqətə çatmaq üçün bütün ömrü boyu yol getməlidir. İndi müasir poeziyamızda irfan düşüncəli şair kimi tanıdığımız Fəridə Hacıyevanın şeirlərində də Tanrı dərğahına gedən yolu izləyirik.

Bu xanımın 60 illiyi ilə əlaqədar yazdığım bir məqalədə qeyd etmişdim ki, onun Tanrı ilə mənevi, ruhi bağlılığı da məhz irfan düşüncəsindən gəlir.

**Əvvəl də sən, axır da sən,
Uzaq da sən, yaxın da sən.
İman da sən, qorxum da sən
Ya Rəbb, sənə sığınırım.**

Fəridə xanımın fikrincə, ruhən Allaha ən yaxın insanlardan biri- böyük ürfan şairi Mövlana Rumi'dir. Fəridə xanım da öz şeirlərində Mövlana Rumiyə pərəstiş etdiyini dənə-dənə etiraf edir.

Və yazır ki: "Həzrəti Mövlana elə bir varlıq, elə bir parlaq Günəşdir ki, onun yaylığı qızılı tellər min-min könlüllərə sevgi adlı gözəllik bəxş edir. Onun əsərlərinin sehri insanların həyat məktəbinə çevrilir". Əlbəttə, Rumi dünyasına, onun Eşq fəlsəfəsinə vaqif olmaq o qədər də asan deyil, amma Mövlana sevgi varsa, onun yaydığı zərrələri öz dünyanda tapacaqsan.

**Dərğahına gəlmişəm.
Könlüm gözəllik arar.**

**Varlığımı inançım
Məni məndən ayırar.
Dərğahına baş əyib
Tanrıma şükr edirəm.
Eh... qəlbimə dəyməyin
Dərviş olub gedirəm.**

Fəridə Hacıyevanın yeni şeirlər kitabının adı da "Könül dərğahım" adlanır. Həmin kitaba ön söz yazan Sənan Nağının bu fikiri ilə tam razıyam ki: "O, mərifət sevgisini, həqiqəti axtarır. Bu fani dünyaya həyat verən, onu canlandırın haqq dərğahından gələn, içi boş qurquru bir qamışdan hazırlanmış neyi ruhlandırın nəfəsi axtarır. O nəfəs ki, cənnətin xəbərçisi, insanlığın gövhəridir" Amma onu təkə bir ürfan şairi kimi yox, daha çox çağdaş dövrün həqiqətlərini öz könlü dərğahından müasirlərinə çatdıran şair kimi də izləyirik. Fəridə xanım müasir qadın yazarları arasında özünəməxsus poetik deyim tərzli, SƏS və NƏFƏS bənərsizliyi ilə seçilir, fərqlənir. Əksər qadın şairlərimiz əsasən şeirlərdə öz könlü dünyasını, həyata, gözəlliyə münasibətini, eşq-məhəbbət çırpıntılarını, real həyatla bağlı düşüncələrini bəyan edirlər. Fəridə xanım da həmçinin. Amma seçilən bir Səslə. O, öz könlü dərğahına sadıqdır. Yenə rəbbisinə üz tutur, yenə eşq körpüsündən keçir, ilahi səslənəndə sözü coşub-çağlayır. Amma məni maraqlandıran Fəridə xanımın bir şair kimi fərdi dünyasıdır. Şair nədən yazırsa yazsın, onun şeirlərində könlü duyğuları və bu duyğuların işığı əks olunur. Azərbaycanda elə şair tapılmaz ki, bu könlü duyğularından-öz dünyasından böyük dünyaya boylanmasın. O böyük dünyaya isə ilk növbədə Vətəndən başlayır.

**Torpağın hər bir dənə,
Cücərib min olacaq.
Üç rəngli al bayrağım,
Şuşada sancılacaq.**

Zamanın və ədəbiyyatın elə bir dövrü gəldi ki, şairlər üçün "Vətən daşı olmayandan Olmaz ölkə vətəndaşı" (M.Araz). Fəridə Hacıyeva da öz könlü dərğahından Vətən dərğahına üz tutdu, Zəfərə gedən yolunu Şəhidlər xiyabanından saldı, "Ağlama şəhidj anası" şeirində anaların göz yaşlarına "mürğülü könlüllərdə dalğalanan Vətən bayrağını" vəsf etdi, "Qisas vaxtıdır" dedi, Vətənə məhəbbətini "Hazırım haqq vuruşuna" andına çevirdi.

**Mənim gücüm-qüdrətim,
Yenilməyən sərvətim,
Ən uca məhəbbətim,
Vətəndir, Vətən!**

**Torpağımın hər dənə,
Ruhumdadı, məndədi.
Sücaət, hünər nədir?!
Vətəndir, Vətən!**

**Qəhrəmanım, Poladım,
Yurdda tonqal qaladın
Bu gündən sənənin adın,
Vətəndir, Vətən!**

**Dağlara bax, qürurum,
Hər daşımı qorudum,
Mənim yenilməz ordum,
Vətəndir, Vətən!**

Fəridə xanım 44 günlük Qələbəmizi də vəsf edən şeirlər yazdı, "Ucaldı Azərbaycan" dedi.

Mən bir oxucu-tənqidçi kimi müasir şairlərin yaradıcılığından söz açanda daha çox onun təbiətə və onun gözəlliklərinə həsr etdiyi şeirlərə diqqət yetirirəm. Çünki təbiət şeirlərində şairin poetik ustluğu nəzərə çarpa bilər, ya da əksinə, şair deyilmiş sözləri, ifadələri təkrarlayar. Fəridə Hacıyeva təbiəti duyur, yaxşı bilir ki, təbiəti sevmək azdır, bu sevgini poeziyada əks etdirmək lazımdır-yeni mənalarla, yeni bədii təsvir vasitələri ilə... Ən başlıcası isə təbiətin (onun ayrı-ayrı predmetlərinin) obrazını yaratmaqla. Fəridə Hacıyevanı mən "payız şairi" kimi düşünürəm. Doğrudur, o, baharı da vəsf edən gözəl şeirlər yazıb, amma payız, əgər belə demək mümkündürsə, onun mənevi dünyasının bir xasiyyətnaməsinə çevrilib. Payıza olan sevgisi də birmənalı deyil. Deyir ki: "Payızda halım dəyişir", çünki "Ömrümün kövrək çağıdır". Başqa bir şeirində: "Bu payız başqa payızdı, Könlümü yaman oxşayır".

**Saçıma da sığal çəkir,
Mehi ruhumun qidası.
Bu nə gözəllik, İlahi,
Bəlkə, payızın nidası?!**

**Nazənin qız görkəmində,
Eləcə süzür bu payız.
Qızılı xəzəl göl üstə,
Elə hey üzür bu payız.**

"Payızın xəzən vaxtıdır"-bu şeirə şairin öz içindəki payızla təbiətin payızı vəhdət halına gəlir. "Qəlbim yaman pərişandır", çünki "Külək kimi əsirəm, Heç özüm də bilmirəm, Haraya tələsirəm". Və nəhayət, payız haqqında şeirlərə son akkord: "Ruhumun kədəri payız havası".

Fəridə Hacıyeva güllərə, çiçəklərə də şeirlər yazır və bu şeirlərdə təkə o güllərin, çiçəklərin görünüşünü deyil, həm də özünün sevgisini izhar edir:

**Bağda yasəmən açıb,
Duyğulanıb uçuram.
Könlümün qapısını,
Gözəlliyə açıram.**

Əksər qadın yazarların şeirlərində Tənhalıq sözü tez-tez işlənir. Bu da təbiidir. Çünki qadınlar kişilərlə müqayisədə tənhalığın acısını daha çox hiss edirlər. Bu hissiyyat sevgidə uğursuzluqdan da doğa bilər, kimsəsizlikdən də. Fəridə Hacıyevanın tənhalıqla bağlı şeirlərində əhval-ruhiyyə-ovqat ön plana keçir.

**"Səssizlik bağrımı yandırır-yaxır,
Könlümün ataşi qəlbimi oyur.
Varlığım nə yaman tufana düşüb,
Duyğular dünyamı viranə qoyur.**

Bu misralar onun "Tənhalıq" şeirindəndir.

**Tənhalığın soyuğu,
Yaman üşüdür məni.
Tənhalığın soyuğu,
Silkeləyir ruhumu.**

Bu isə "Tənhalığın soyuğu" şeirindəndir. Amma bir başqa "Tənhalıq" şeiri də var:

**Tənhalıqdan həzz aldım,
Xəyalların ağuşunda.
Gecədi, ay da çıxıb,
Mübarəkdim təzə ay.
Billur boyunbağıdı,
Başım üstə süzən ay.**

Təbii ki, tənhalıqla bağlı bu şeirlər bir ürekdə yaranan duyğuların əks-sədasıdır. Əslində, tənhalıq heç də bədbinliyə qapılmaq, dünyalan üzülüşmək demək deyil.

Məncə, tənhalıq elə ondan həzz almaq deməkdir. Ölməz şair Əli Kərimin bu misralarını xatırlayıram: "Tənhalıq - boşluq deyil-Səni gözləyən varsa. Doludur ümid günəşilə, Həsərət ayparasıyla".

Bəzi pessimist, bədbin ruhda yazılan şeirlərini istisna etsəm, Fəridə Hacıyeva əsasən nikbin ruhlu şairdir. "həyat elə ağır, elə mürəkkəb, Həyatdan baş açman çətindən çətin" desə də, onun elə şeirləri var ki, hər miçrasından işıq süzülür və bədbinliyini unudursan. Məsələn:

**Sevgi qəlbir məlhəmidir,
Sevgi dünyanınişığı.
Sevgisiz, zülmət qaranlıq
Sevgi könlü yaraşığı.
Hər kəlməmə, hər sözümə,
Düzdüm sevgi sarmaşığın.**

Yeni şeirlər kitabında Fəridə Hacıyevanın dördlülkləri, bayatıları və hoqquları da yer alıb. Bu kiçik poetik formalarda bir-birini təkrar edən motivlər yox dərəcə-sindəndir. Ürfani ruhlu şeirlər də var, sırf reallıqları əks etdirən şeirlər də. Bir dördlülkdə bir məzmunu verə bilmək, üstəlik onu bədii formada canlandırmaq o qədər də asan deyil. Fəridə xanım bunun öhdəsindən gələ bilib. Baxın:

**İlahilər ruh verir,
Qəlbim titrəyir, əsir.
Gözəlliyin içində
Könlüm necə tələsir.**

**Ürəyimiz üzülür,
Ata, əlimiz yetmir.
Xəyalın bizimlədi,
Nə tükənir, nə bitir.**

Müasir dövrdə bayatı yazmaq da şər hansı şairdən məsuliyyət tələb edir. Çünki bayatı deyəndə xalq bayatıları və Sarı Aşıq yada düşür.

Fəridə xanım bu məsuliyyəti çox bayatılarında duyub:

**Şuşam, xanüzlü Şuşam,
Mirvari gözlü Şuşam.
Gözəlliyi bir aləm,
Şipsirin sözlü Şuşam**

Yapon poeziyasından gələn hoqqular da bizim şairlərdə milli-ləşməyə başlayıb:

**İnsanlıq
Ucalıqdır,
Alçaqlıq
Cəhənnəm odu.**

Fəridə Hacıyevanın "Könül dərğahım" şeirlər kitabı onun poetik inkişafının yeni, irəlci bir addımıdır.